

Százéves alapok



1912-2012

Kaszás Mihállyal, a TEVA Gyógyszergyár Zrt. vezérigazgatójával és dr. Szőke Csabával, a gödöllői Steril Termékek igazgatójával beszélgettünk a múlt század elejétől máig vezető útról.



Éppen száz évvel ezelőtt, 1912-ben alakultak meg azok a laboratóriumok, amelyekből létrejött a mai TEVA Gyógyszergyár Zrt. A debreceni Rexcég alapjain létrejövő gyógyszergyár a későbbi Biogal elődje volt, a kőbányai Phylaxiából kiváló Human Osztály pedig a HUMAN Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet, majd Gyógyszergyártó Rt. gyökereit jelentette.

A kezdetek: tinktúrák és vakcinák

Kezdjük Debrecennel: hogyan kezdődött valójában a gyógyszergyártás?

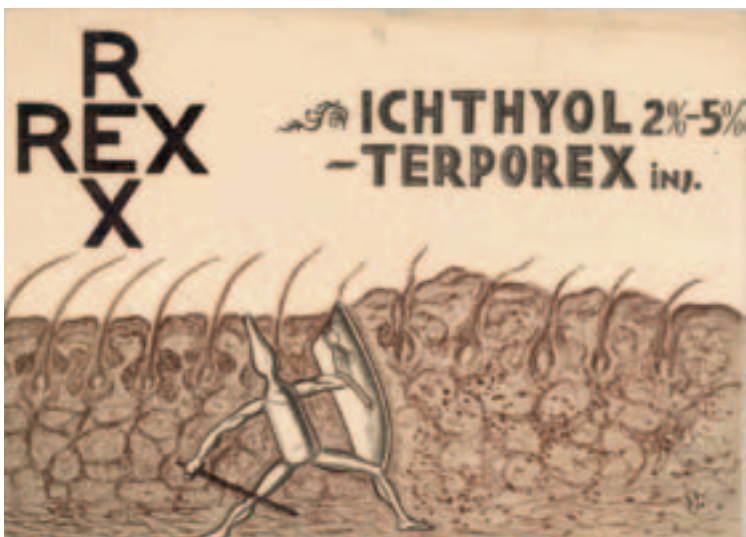
K. M.: Az első lépés az volt 1912-ben, hogy Rex Ferenc gyógyszerész két társával engedélyt kért és kapott gyógyszerárú készítésére. A céget Hatvani Pharmacochemiai Laboratóriumnak nevezték el, mert a Hatvan utca

2. szám alatt kezdett működni. Ezzel egyidejűleg engedélyt kaptak, hogy készítményeiket forgalmazzák a Központi Drogériában is, ami akkor a Régi Városháza épületében volt. Termékeik zömét a kornak megfelelően gyógynövényekből előállított galenusi készítmények, tinktúrák és kivonatok jelentet-





REX GYÓGYSZERVESTÉSZETI GYÁR
ÉS GYÓGYÁRU KERESKEDELMI RT.
GYÁRI ÜZEM.



ték. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a laboratóriumot az akkori legmodernebb technikai berendezésekkel látták el. Ez a kis termelő egység egyre fejlődött és bővült, úgyhogy mind nagyobb telephelyekre költözött, majd 1920-ban létrejött belőle a Rex Chemiai Gyár és Gyógyárú-nagykereskedés Rt. A termékek palettája is bővült, a galenusi készítmények mellett már injekciók, tubusos készítmények, kenőcsök, de gyógyszappanok, fogápoló- és illatszerek is kikerültek a gyárból. A Rex Gyár 1932-re már az újabb telephelyet is kinőtte, ezért – még mindig a városban maradván –, a mostani Egyetem Sугárút középső részére költözött. Nos, ez az üzem már a Biogal elődjének tekinthető, később a kollégák „Kisgyár”-nak nevezték. Persze, csak a majdani nagyhoz képest volt kicsi, hiszen gyártott termékeinek száma már a harmincas években elérte az ezret, és azután már a tablettázott készítmények gyártása is elindult.

Az azonban még az én számomra is meglepetésvadász volt, amikor megtudtam, hogy a gyár egyik sikerterméke a Neogranormon volt, amelyet 1932-ben kezdtek gyártani! Gondoljuk csak el, majdnem nyolcvan éve töretlenül – és teljes joggal – népszerű ez a termék...

Nézzük akkor most a gödöllői üzem történetének első fordulóit, amely eredetileg állatgyógyászati vonalon indult...

Sz. Cs.: Igen, a század elején az állattenyésztést sújtó súlyos járványok leküzdésének érdekében jött létre Budapesten az Állatorvosi Főiskola Járványtani Laboratóriuma. Fő tevékenysége, a sertéspestis elleni szérum előállítására iránt akkora volt a kereslet, hogy végül 1912. február 1-jén állatgyógyászati célú vakcinák, oltóanyagok kutatására, fejlesztésére és gyártására a laboratórium alapjain létrehozták Kőbányán a Phylaxia Szérumtermelő Rt.-t. Nagyon komoly tudás-

központ volt ez akkoriban, a kor világszínvonalának megfelelő kutatással és gyártással. Később azután kézenfekvő volt humán célú szérumok előállítását is megkezdeni, hiszen például a diftéria elleni szer is állatok immunizálásán keresztül készült. Így hozta létre a Phylaxia 1924-ben a HUMAN Osztályt egy külön arra a célra vásárolt épületben, a Rottenbiller utcában. Ebben az időszakban óriási harc folyt a legveszélyesebb fertőző betegségek leküzdése érdekében, így tehát a diftéria, a tífusz, a kolera, a himlő stb. elleni oltások kifejlesztéséért. Magyarország ebben az élen járt, jó példa erre a tetanusz elleni kötelező védőoltás úttörő bevezetése is.

A háború után: Penicillin és diftéria-tetanusz-pertusszisz (DTP)

Jött a háború: ezt a debreceni Kisgyár sértetlenül vészelte át?

K. M.: Tudomásom szerint alapvetően igen, hiszen komolyabb bombázások inkább a vasútállomást és környékét érték, a gyártól néhány száz méterre fekvő egyetem is lényegileg sértetlen maradt. Az üzemet azután 1947-ben államosították: a galenusi készítmények előállítása maradt a fő feladat, de emellett elkezdődött az injekciós részleg fejlesztése is. Debreceni Gyógyszergyár néven 1951-től már tonnányi mennyiségben állítottak itt elő készítményeket. Ugyanakkor 1951-ben döntés született egy teljesen új debreceni gyógyszergyár létesítéséről, amely a következő évre, „zöldmezős” beruházásként a Nagyerdőn fel is épült: 1952. augusztus 20-án avatták, Hajdúsági Gyógyszergyár néven. Ez a gyár a szocialista integráció és az országok közötti munkamegosztás keretében penicillin gyártására szakosodott. Az eljárást többoldalú kooperációban fejlesztették ki, és ennek keretében egyébként már ekkor létrejött a szakmai kapcsolat a Phylaxia, illetve a Humán és Debrecen között. Az országban





csak itt állítottak elő penicillint, a gyártás hat darab harminc köbméteres fermentorban történt, és a tervezett évi kétezzer kilogramm-nak már két év múlva több mint kétszeresét produkálta az üzem. A következő években azután más antibiotikumokat is előállítottak itt, így például 1955-ben jelent meg az oxitet-raciklin.

A két debreceni gyár között persze kezdettől jó szakmai kapcsolat alakult ki. Nekem még voltak olyan kollégáim, akik a Kisgyárban töltötték a betanulási időt, és azután kerültek a Nagyerdőre – illetve már a közös üzembe, a Biogal Gyógyszergyárba, hiszen 1960-ban ezen a néven egyesült a két gyártó bázis. A névösszetétel talán világos: a „bio” utal a Nagyerdőn folyó, a biológiai fermentációs technológián alapuló antibiotikum gyártására, a „gal” pedig a galenusi termékekre.

Gondolom, az új gyárban fel kellett futtatni a termelést: volt elegendő szakképzett munkaerő ehhez?

K. M.: A kérdés jogos, hiszen Debrecen hagyományosan sokkal közelebb állt a mezőgazdasághoz, mint valamiféle iparvároshoz. A behozott munkakultúra is ennek megfelelően más volt, mint a klasszikus gyári: keringett például arról is történet, hogy akkoriban nem volt ritka eset, hogy egy karbantartó – aki egyébként kora reggeltől végig dolgozott – ebéd után mindig szépen ledőlt kicsit szieszta... Ugyanakkor nehéz volt ide bekerülni, mert ez stratégiai üzemnek számított, így nagyon alapos válogatáson kellett átesni minden dolgozónak, akiket persze azután jól betanítottak. Maga a fermentáció egyébként különleges technológiai tevékenység, amelyben az embernek még ma is, a legmodernebb eszközök használata mellett is óriási szerepe van, például a termelékenységet illetően. Az emberi megfigyelés és kreativitás segítségével kell meglátni és megoldani a változtatási, előrelépési lehetőségeket, ugyan-

is a fermentációban még ma is évente öt százalék produktívásjavulást várunk el!

Jelentős kutatási potenciál is összpontosult Debrecenben, amelynek köszönhetően a hatvanas években gyorsan bővült a gyár profilja. A helyben fejlesztett, illetve vásárolt hatóanyagokból kiindulva sok új terméket kezdtek gyártani, például a Maripent, még 1972-ben. Így hát bizony fájdalmas volt az a döntés, amelyet azután a 90-es évek elején kellett hoznunk az antibiotikumok gyártásának megszüntetéséről. Kínában ugyanis olyan hatalmas fermentorkapacitás jött létre, amely rettentően alacsony áraival minden konkurenciát kiszorított az antibiotikumok piacáról – a végén egyébként saját magukat is „bedöntötték” ezzel az árpolitikával –, emiatt néhány óriási gyártó uralja ma a világot ezen a területen...

Térjünk viszont most vissza a budapesti Rottenbiller utcába, a HUMAN-hoz: gondolom, a diftéria szérum után jöttek a többiek...

Sz. Cs.: Így van, az intenzív kutatómunka eredményeként még a húszas években megszületett és forgalomba került többek között a dizentéria, majd a pneumococcus, a skarlát és a tífusz elleni vakcina. A Phylaxia Rt. fennállásának 30. évfordulóján, 1942-ben a HUMAN Osztály már húszféle szérumot és oltóanyagot termelt, továbbá diagnosztikai készítményeket.

A háború után, a már államosított vállalat kőbányai telephelye új épületekkel bővült, ide került a HUMAN is. Újult erővel, kitűnő kutatók megnyerésével folytatódott az oltóanyagok fejlesztése. Ennek legismertebb eredménye talán a diftéria-tetanusz-pertusszisz (DTP) hármas kombinációjú oltóanyag, amelyet törzskönyveztetés után, 1953-ban, elsőként a világon Magyarországon vezettek be kötelező védőoltásként. Mivel az igény egyre csak nőtt a vakcinák iránt, az Egészségügyi





Minisztérium égisze alatt 1954. január elsején önálló vállalattá lett a HUMAN Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet. Az egészségügy igényei egyre növekedtek, ezért szükségessé vált egy nagyarányú bővítés, amelyet stratégiai okokból a városon kívül kívántak megvalósítani. Így esett a választás 1962-ben Gödöllőre, a valamikori uralkodók és kormányzók nyári rezidenciájához kapcsolódó festői vadászterületre. (Ez volt egyébként a helyszíne a nevezetes „Gyöngyvirágtól lombhullásig” című természetfilmnek.) A „zölderdős” beruházásban megvalósult új gyáregységre a stratégiai jelentőségű termékek nagy volumenű gyártása lett jellemző, így elsősorban vérvérszítmények, infúziók, liofilizált készítmények előállítása – az ipari gyakorlatban nem jellemző struktúrában, az Egészségügyi Minisztérium felügyelete alatt.

A hetvenes, nyolcvanas évek: inzulin és Voltaren

Mikor kezdett a HUMAN nyugati partnerekkel kooperálni?

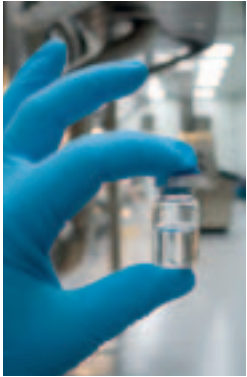
Sz. Cs.: A cég, eléggé úttörő módon, már a nyolcvanas évek elejétől kilépett a világba, a gyengülő „vasfüggöny” mögé. Elsősorban licencek átvételére került sor, melyek akkor nagyon nagy jelentőségűek voltak, hiszen olyan óriások szavaztak nekünk bizalmat, mint az Eli Lilly, vagy a Novo Nordisk. Antibiotikumok portöltésétől szemcseppeken át az inzulin gyártásáig sokféle bér munkára nyílt így lehetőségünk. Az akkori legkorszerűbb nyugati technológiákat kellett átvennünk, és nyugodtan mondhatjuk, hogy ez sikeres volt, hiszen például a Novo Nordisknak mind a mai napig gyártjuk az inzulint. Mindebből az országnak is jelentős haszna származott, hiszen ennek az úgynevezett „import kiváltó” tevékenységünknek köszönhetően sokkal olcsóbban lehetett a hazai piacot ellátni ezekkel az igen keresett termékekkel. És persze

fantasztikus lehetőség volt ez a szakemberek, gyógyszerészek, technológusok számára is. Amikor én például a nyolcvanas évek végén idekerültem, hamar Dániában találtam magam inzulingyártást tanulni...

Időközben a Biogal is kilépett a nemzetközi piacra, méghozzá saját fejlesztésű, exportképes termékekkel is előrukkolt...

K. M.: Nagyon jelentős hatóanyag-fejlesztés folyt már Debrecenben a hetvenes-nyolcvanas években, ennek eredménye volt például a Tobramycin: Magyarországon 1984-ben fordult elő először, hogy egy itt előállított hatóanyagot az amerikai hatóság, az FDA elfogadott, és elkezdhattük exportálni az Egyesült Államokba. De nem ez volt az egyetlen eset, a korábban kifejlesztett Oxitetraciklint pedig például Japánba vihettük. Természetesen ugyanakkor a Biogal is foglalkozott licenck gyártásával, (elég, ha példaként csak a népszerű Voltarent említem) ez a tevékenység is a fejlett technológiával való szorosabb kapcsolatot erősítette. Jelentős profilbővítést is végeztünk ezekben az évtizedekben, erre jó példa a tapasztok gyártásának bevezetése majd fejlesztése, de talán érdemes megemlíteni olyasmit is, mint a Helia-D termékcsalád. Én ebben az időszakban, 1984-ben kerültem a vállalathoz, amikor szinte minden nap kitaláltunk valamit, mindig azt néztük, hogyan merre lehetne továbbfejlődni. Ekkor kezdtünk el foglalkozni például gyógyhatású készítmények előállításával, ehhez később lágyszselatin kapszulát gyártó gépsort is elindítottunk – például a Pepponen története is ebben az időszakban indult. Mindezt egy óriási, világbanki segítséggel történő fejlesztés tette lehetővé, melynek során az eszközparkunk döntő hányadát lecseréltük, illetve korszerűsítettük. Ekkor épült többek között a belső szóhasználatban „Palota” névre hallgató, tényleg impozáns és korszerű gyógyszergyártó üzem is...





Gyógyszergyári rendszerváltás

A 90-es évek elején azután megkezdődik az átalakulás: a Biogal, majd a HUMAN is Rt.-vé alakul, s utóbbi többségi tulajdonosa már 1992-ben a kanadai Novopharm lesz. A TEVA akvizíció 1995-ben történik meg a Biogalnál és 2000-ben a HUMAN-nál – a folyamat végén 2004-ben egyesült a két vállalat TEVA Gyógyszergyár Zrt. néven. Mit köszönhet az átalakulásnak ez a két nagy múltú üzem?

K. M.: A TEVA kezdettől fogva nagyon körültekintően járt el, így már az első átvilágítások is hasznosak voltak számunkra. Később, már tulajdonosként is igen sok energiát fektettek abba, hogy az ő gyártási kultúrájuk jellemzői minél teljesebben jelenjenek meg a Biogalban és a HUMAN-nál. Nagyra értékelték ugyanakkor mindkét gyár szakmai múltját, eredményeit, és ennek következtében nem is akartak kívülről hozni menedzsmentet, megbíztak bennünk. Természetesen a hatékonyság növelése érdekében fokozatos profiltisztítást kellett végrehajtanunk, így Debrecen a hatóanyag- és szilárd gyógyszergyártás centruma, Gödöllő pedig a steril gyártás központja lett. Ha teljesen elkészül, a Gödöllői Steril Center a TEVA legnagyobb ilyen üzeme lesz a világon, a szilárd gyógyszerformák gyártását tekintve pedig a debreceni gyáregység az évi tízegy-néhány milliárd tabletta kapacitásával már ma is a legnagyobbak között van. Emellett ki kell emelni, hogy kezdettől erősen építünk a mindkét helyen jelentős tudományos munkára is, Debrecenben nagy létszámot foglalkoztató hatóanyag- és szilárd gyógyszerfejlesztés, Gödöllőn pedig szintén igen komoly steril gyógyszerfejlesztés folyik, összesen több mint háromszáz kutató közreműködésével. Sőt, a TEVA törekvéseinek megfelelően a mi szakembereink évek óta részt vesznek már innovatív készítmények kutatásában-fejlesztésében is.